

ขมาลิตี : เคารพธรรมนำปรองดอง

Right-asking Pardon: Dharma Admiration Leads to Reconciliation

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราโมทย์ ยอดแก้ว

Asst.Prof. Pramote Yotkaew

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

บทคัดย่อ

ลิตินุชยเป็นธรรมที่โลกสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกัน แต่มีเหตุผลทำให้เกิดความแตกต่างของสังคมอันเนื่องมาจากจิตวิญญาณที่มุ่งหวังตอบสนองต่อความต้องการตามหลักอธรรม ส่งผลให้เกิดการเรียกร้องลิตีแห่งความเป็นธรรม เพื่อประโยชน์ของผู้มีลิตีและเสียลิตี จนนำไปสู่ความแตกแยกทางสังคม

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ในการสร้างความสามัคคีเพื่อความ สุข สามารถใช้ได้กับผู้เคารพธรรม คือผู้ปฏิบัติธรรมกับตนเองและนำไปปฏิบัติต่อผู้อื่น ซึ่งผู้ธรรมก็ต้องพร้อมขมาลิตีให้กับผู้ที่เคยผิดพลาด ถือเป็นกรำจำกัดกิเลสออกจากตนโดยมิให้เกิดเวรกรรมต่อกัน พร้อมสร้างกรรมดีตามธรรมจากน้ำพระทัยเพื่อการปรองดองตามพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันสมควรเป็นแบบอย่างของสังคมไทยและสังคมโลกตลอดไป

ขมาลิตี : เคารพธรรมนำปรองดอง เมื่อพิจารณาตามที่ท่านพุทธทาสว่าไว้ให้เรตัดตัวของเรา ซึ่งก็เป็นการตัดกิเลสในตนเองให้ได้ก่อน แล้วการร่วมมือสามัคคีปรองดองจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

Abstract

Human right is Dharma created by World for the equality. However, there are some reasons to be different in society, due to the Souls & Minds anticipation to the response for their requirement in accordance with the iniquitous or unfair principle. As a result, the demand has occurred calling for the Right of Fairness or Justification; in any case, for the benefits of the qualified ones, as well as the losers of individual right. Hence, the inequitable social disharmony, quarrel and disagreeableness have been apparently transpired.

The Dharma Principles of Buddhism include ‘**State of Reconciliation**’ or Virtue for fraternal living (Sāraṇīyadhamma 6) in socializing unity and harmony for the national happiness. In addition, it is able to apply with the ones who respect Dharma; namely, the self-ascetics; then bring it to practice with others. However, the religious ones must be ready to provide their right forgiveness for the erroneous ones. That is, the lustful desire has been mutually eradicated from oneself without reciprocal retaliation or retribution. In the meantime, everyone should fulfill good intrinsic worth or virtues; according to Dharma from His Majesty the King Bhumibol’s discourse of kindness for the national harmonization, This is suitable for the archetype of Thai and world societies forever.

Right-asking Pardon: Dharma admiration leads to reconciliation: taking into account as “**Buddhathas**” wise saying: **Oneself-Myself** must be eliminated first, meant that the collaboration, harmonization, as well as reconciliation, should be brought about sustainably.

๑. บทนำ

ธรรมชาตินมนุษย์เป็นธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ตามกฎไตรลักษณ์ ที่ไม่มีข้อยกเว้นต่อผู้ใด ในอดีตมีจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ของจีนพยายามที่จะฝึกกฎธรรมชาติโดยพยายามหาวิธีพิเศษเพื่อหวังความเป็นอมตะในชีวิต แต่ก็ไม่สามารถที่จะฝึกกฎแห่งธรรมชาติได้ ธรรมจึงเป็นสิทธิพื้นฐานของมวลมนุษย์อันไม่สามารถปฏิเสธได้ เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมจึงจำเป็นต้องมีสิทธิตามหน้าที่ของสังคม ที่กำหนดให้สิทธิเช่น กฎหมายประเทศไทยกำหนดเรื่องสถานะบุคคลว่าด้วยสิทธิต่างๆ ของมนุษย์จะเริ่มต่อเมื่อคลอดและอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดเมื่อตาย ดังนั้นเมื่อยังไม่ได้คลอดออกมาเป็นมนุษย์สิทธิต่างๆ จึงยังไม่เกิด แต่สังคมยอมรับว่าสิ่งที่อยู่ในครรภ์เป็นสิ่งมีชีวิต มีสิทธิที่ไม่ควรจะถูกทำลาย

ในสังคมมนุษย์ สิทธิที่ได้มาจะถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์พวกเดียวกันเอง จากผู้ที่มีอำนาจ สามารถสร้างกลยุทธ์เพื่อความได้เปรียบในการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่ย่อมแอ อย่างเช่น ปัญหาแรงงาน ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ รวมถึงเรื่องสำคัญในปัจจุบันคือการทุจริต อันทำให้เกิดการเรียกร้องสิทธิ การเรียกร้องความเป็นธรรมทางสังคม ส่งผลให้เกิดความรุนแรง ความขัดแย้งที่ไม่ได้เกิดเฉพาะในเมืองไทยแต่เกิดไปได้ทั่วโลก ปัญหาตามที่กล่าวเกิดจากผู้มีอำนาจขาดคุณธรรม ใช้ความพยายามกระตุ้นความโลภ ความโกรธ ความหลงหรือกิเลสในมนุษย์ให้เกิดการหลงผิด ขาดเหตุผลตามหลักความเป็นจริง

ปัญหาสังคมเรื่องความแตกแยกในอดีตมีความรุนแรง เกิดจลาจลและสงครามกลางเมือง อย่างเช่นประเทศจีน เวียดนาม กัมพูชา ในปัจจุบันเมื่อไม่นานมานี้ อย่างอิยิปต์และลิเบียที่ต้องการการโค่นล้มผู้มีอำนาจอธรรมซึ่งแตกต่างจากสังคมไทยที่เกิดเหตุการณ์นั้นจะนำไปสู่สงครามกลางเมือง อันเนื่องจากการแตกแยกทางความคิด แล้วแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง โดยการเรียกร้องสิทธิอันไม่ได้ยึดหลักธรรม ดังนั้นเพื่อให้สังคมไทยดำเนินตามวิถีธรรมที่ถูกต้อง ตามหลักสิทธิที่ต้องเคารพซึ่งกันและกัน จึงสมควรพิจารณาเรื่องขมาสิทธิ : เคารพธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองตามวิถีไทย

๒. อธรรมสร้างความขัดแย้งเรื่องสิทธิ

สังคมโลกใหม่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคอธรรมจากการสื่อสารซึ่งกระตุ้นกิเลสที่ฝังอยู่ในส่วนลึกของมนุษย์ที่อำพรางด้วยความดี จากการไม่รู้จักกิเลสอย่างชัดเจนทำให้การดำเนินชีวิตตกตึกลง ไปตามกฎธรรมชาติ แต่เมื่อมนุษย์สามารถรับข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ส่งผลถึงกิเลสที่กระตุ้นความต้องการโดยเฉพาะด้านสินค้าและบริการ ดังเช่นสินค้าไอแพด ๓ (Ipad 3) เปิดตัวที่อเมริกาแต่คนไทยและคนทั่วโลกเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารกระตุ้นกิเลส เกิดความต้องการจนต้องพยายามหาวิธีการให้ได้เป็นเจ้าของ บางคนใจจดใจจ่ออยู่กับการหาข้อมูลจนไม่เป็นอันทำการทำงาน สินค้าบางตัวถึงขนาดมีการทะเลาะขัดแย้งในการแย่งสินค้า เป็นภาพที่เห็นถึงการขาดคุณธรรม จากกิเลสที่มากระตุ้นความต้องการจากจิตของคนในสังคมที่ย่อมแอเพราะการสื่อสารที่มาทำลายสมาธิของคน จนกระทั่งปิดปัญญาขาดเหตุผล ทำให้กิเลสอยู่เหนือคุณธรรม

เมื่อพิจารณาว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่ากิเลส ตัณหาอยู่กับเราทุกคนเพราะถูกกำหนดไว้เสร็จสรรพเรียบร้อยแล้วในชีวิตของปุถุชนคนธรรมดาทุกคน ไม่มีข้อยกเว้น เรื่องนี้จะนำไปสู่ความลุ่มหลงที่เป็นความทุกข์ ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาถือเป็นความขัดแย้งภายใน ส่วนความขัดแย้งภายนอกที่เกิดจากคนสองคน หรือคนสองกลุ่ม หรือ ระหว่าง

ชาติสองชาติ ที่เป็นปรากฏการณ์หลักอันสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ^๑ อย่างเหตุการณ์ความไม่สงบในหลายๆ ประเทศในปัจจุบัน ที่ส่งผลไปสู่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ภาพความรุนแรงเหล่านี้ถูกเผยแพร่ไปทั่วโลกถึงเหตุผลความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งบางประเทศอาจนำไปเป็นต้นแบบที่ผิดในการกระตุ้นกิเลสให้เกิดการเรียกร้องสิทธิตามแบบอย่างของสังคมโลกโดยไม่ได้พิจารณาธรรมะหรือธรรมชาติในการตอบสนองความต้องการ ความพยายามที่ก่อให้เกิดกิเลสรุนแรงกระตุ้นให้เรียกร้องสิทธิที่พึงได้จนลืมสิทธิที่พึงมี คนส่วนใหญ่จะเรียกร้องสิทธิแต่ไม่สนใจหน้าที่ที่ต้องทำ คนส่วนใหญ่เรียกร้องความเป็นธรรมแต่คนเหล่านั้นไม่ได้ปฏิบัติตามธรรม คือการปฏิบัติโดยการใช้เหตุผล ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีความรุนแรง สันติวิธีที่ไม่ใช้ความรุนแรง ฝ่ายที่ถูกกิเลสกระตุ้นมากอธรรมสูงจะไม่สามารถรอคอยให้เกิดผลตามธรรมชาติได้เหมือนการรอคอยจะบริโภคมะม่วงสุก เมื่อมะม่วงยังดิบอยู่ แต่กิเลสกระตุ้นให้คิดหาวิธีการให้มะม่วงสุกตามความต้องการเพื่อสนองกิเลสให้เร็วที่สุดเช่นวิธีการป่มแก๊สผลลัพท์ได้มะม่วงที่สุกเร็วตามความต้องการ แต่ผลกระทบที่ทำให้เราต้องเกิดความสูญเสียทรัพยากรเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีผลกระทบในอนาคต

เมื่อธรรมพื้นตัวในความเป็นมนุษย์มากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งในทุกๆ เรื่องอันไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะนิยมเอาข้ออ้างเรื่องสิทธิทางสังคมมาเป็นหนนวนปัญหา ถ้าสังคมจะลดความขัดแย้งคงต้องใช้หลักธรรมเป็นตัวตั้งกิเลสออกจากคนในสังคมนั้นๆ เมื่อพิจารณาการวิเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์คือสิ่งที่อยู่ตรงกึ่งกลางของแรงขับพื้นฐานสองแรง ซึ่งแรงหนึ่งคือกิเลสดึงไปทางซ้าย อีกแรงหนึ่งคือธรรมดึงไปทางขวา เมื่อมนุษย์อยู่ตรงกลาง เราจะรักษาความสมดุลหรือส่งเสริมให้เกิดแรงดึงไปทางขวามากกว่าได้อย่างไร ถือเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาธรรมในการสร้างความปรองดองนำความสุขสู่มวลมนุษยชาติตามวิถีจุดเริ่มแห่งความดี

สิทธิเป็นของใครกันแน่

สิทธิในความเป็นมนุษย์ทางโลกมีความเท่าเทียมกัน แต่เมื่อมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน จึงทำให้เกิดการกำหนดสิทธิที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสังคมชีวิต แต่เริ่มเดิมที สิทธิ^๒ คืออำนาจหรือความสามารถในการกระทำใดๆ ที่ไม่ละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น อันเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติไม่อาจมอบหมายหรือโอนให้แก่ใครได้ เช่นสิทธิในการมีชีวิต และสิทธิตามกฎหมาย ที่ถือเป็นสิทธิโดยสมมติซึ่งสามารถมอบหมายและเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เช่นสิทธิในการยกเว้นกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ

^๑ สมภาร พรหมทา, **คิดอย่างไรให้มีเหตุผล**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕-๑๗๗.

^๒ วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, **พุทธปรัชญาการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก, มปป), หน้า

นักปรัชญาคนสำคัญให้ความเห็นในเรื่องสิทธิ อย่างโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ชาวอังกฤษ ให้ความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ แต่ธรรมชาติมีความวุ่นวาย ผู้ที่แข็งแรงย่อมกดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่า และทุกคนมุ่งสนองความต้องการของตนเองโดยไม่ได้สนใจความปลอดภัย ความทุกข์ยากของคนอื่น ชีวิตจึงเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ดังนั้นถ้าจะทำให้มีความปลอดภัยและความสงบสุข มนุษย์จึงยินยอมเสียสละสิทธิของตนตามธรรมชาติให้แก่ผู้ที่เข้มแข็งกว่า และยกย่องให้เป็นผู้นำ ส่วนจอห์น ล็อก (John Locke) ชาวอังกฤษ ให้ความเห็นว่าธรรมชาติดั้งเดิมมนุษย์มีความสุขจากการมีเหตุผล มีศีลธรรม สามารถเข้าใจธรรมชาติ และใช้กฎนั้นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ในธรรมชาติ แต่ต่อมามนุษย์เริ่มไม่มีความสุขที่ได้รับเกิดความขัดแย้ง จึงต้องหาหลักประกันแก้ไขข้อขัดแย้งโดยการจัดตั้งผู้รับผิดชอบทำสัญญา มอบอำนาจและหน้าที่ที่พวกตนมีอยู่ตามธรรมชาติให้แก่ผู้ที่ตนจัดตั้ง ส่วนฌัก จาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ชาวฝรั่งเศส ให้ความเห็นว่า สภาพธรรมชาติดั้งเดิมไม่เลวอยู่ มนุษย์จึงจัดตั้งชุมชนทางสังคม เพื่อรับผิดชอบรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยยอมยกสิทธิของตนที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้แก่อภิปรีย์ ถือเป็นการยอมเสียสิทธิบางอย่างเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนใหญ่^๓

นักปรัชญาในอดีตทั้งสามเห็นตรงกันว่า มนุษย์ยอมมอบสิทธิของตนตามธรรมชาติให้แก่ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำที่ตนจัดตั้งขึ้น เพื่อให้รักษาความปลอดภัย ความสงบสุขและผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอัครัตถุสสูตร^๔ ที่อธิบายตีความได้ว่าในอดีตมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ได้ดิ้นรนด้วยปัจจัยใดๆ ในการครองชีพเพราะธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ครั้นเวลาล่วงเลยผ่านไป ก็เลวเริ่มผิดใจในใจมนุษย์มากขึ้น มีการแก่งแย่งเก็บกักตนเองอาหารคราวละมากๆ มีความขัดแย้ง มีการดูถูกเหยียดหยาม แบ่งพรรคแบ่งพวกกันอย่างชัดเจน ทำให้ความสุขลดลง ความทุกข์เข้ามาแทนที่ สังคมเริ่มสับสนวุ่นวาย จึงตกลงกันว่า “พวกเราควรสมมติผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ให้ดีเตือนผู้ที่ควรเตือนโดยชอบธรรม ส่วนพวกเราจะแบ่งข้าวสาลีให้แก่ผู้นั้น” ผู้ที่ได้รับเลือกจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย ลงโทษผู้กระทำผิด ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ อำนวยความยุติธรรมให้เกิดแก่บุคคลทั่วไป จากที่กล่าวมา สิทธิของมนุษย์ทางธรรมชาติบางเรื่องได้ถูกยกให้ผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองสังคมด้วยหลักธรรม เพื่อส่งเสริมสังคมให้เกิดประโยชน์สุขแห่งมวลมนุษย์ การกระทำของผู้ที่มีอำนาจผิดหลักธรรมกำลังได้รับการพิจารณาสิทธิที่พึงมี นั่นหมายความว่าอำนาจที่พึงมี ผลประโยชน์ที่พึงได้จากสิ่งอันผิดธรรม กำลังถูกขจัด ทำให้เกิดยุทธวิธีควบคุมสิทธิและปกป้องผลประโยชน์รูปแบบใหม่ เช่น การสร้างกระแส

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๓.

^๔ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๕/๘๖.

เรื่องสิทธิที่พึงมีพึงได้ ซึ่งความไม่เท่าเทียม ความไม่เป็นธรรมหลายมาตรฐาน ผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นตัวกระตุ้นกิเลส ให้เกิดความต้องการ การแข่งขัน ความแตกแยก เพื่อให้ตนมีอำนาจในการตัดสินใจให้สิทธิที่เกิดการแย่งชิง

๓. ธรรมะสามัคคีทำดีเพื่อสังคม

สิทธิของมนุษย์ย่อมเป็นของมนุษย์ตราบเท่าที่มนุษย์ยังยึดปฏิบัติตามหลักธรรม สังคมพูดถึงความ เป็นธรรม ใช้ความยุติธรรมเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการสังคมของผู้มีอำนาจในองค์กร ซึ่งถ้าขาดความเป็นธรรม ขาดความยุติธรรม องค์กรหรือผู้นำนั้นจะขาดความน่าเชื่อถือ ความน่านับถือ และความมั่นคงอย่างยั่งยืน สังคมในประเทศที่เจริญแล้วจะให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรม จริยธรรม สูงมาก แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศที่ไม่มีธรรมหรือความไม่ดี เช่นประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศว่าตนเองเป็นผู้นำ มีความเจริญ มีระบบการบริหารจัดการที่ดีดังเช่นบริษัทธุรกิจ เอกชนอเมริกัน (Enron) ซึ่งเคยได้รับความเชื่อถือจากทั่วโลกว่าเป็นระบบที่น่าเชื่อถือที่สุด แต่มีปัญหาการล้มละลาย ทำให้ความจริงที่ถูกซ่อนอยู่ได้รับการเปิดเผยออกมาถึงความล้มเหลวของระบบ ธรรมาภิบาล (Corporate Governance) ได้ถูกตรวจสอบ นอกจากนี้ยังมีคดีเกี่ยวกับการฉ้อฉลและการทำผิดกฎหมายของบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงอีกมากมายตามมา เช่น บริษัท WorldCom Inc., บริษัท Tyco International Ltd. และบริษัท Adelphia Communications Corp.,^๕ สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีอำนาจมีความสามารถเป็นที่ยอมรับก็มักจะพูดว่าตนเองมีคุณธรรม มีจริยธรรม แต่การกระทำจริงๆ อาจปิดบังอำพราง แต่เมื่อใดถูกเปิดเผยอาจตรงกันข้ามก็รวมถึงในสังคมไทยด้วยที่ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ที่มีอำนาจมักจะเข้าข้างตนเองว่าตนเองนี่มีความเป็นธรรม ความยุติธรรม มีธรรมอยู่ในใจ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องจริงก็ได้ แต่มุมมองของผู้อื่นอาจไม่เหมือนกับท่าน ซึ่งก็อาจไม่เชื่อเรื่องที่ไม่ถูกต้องเสมอไป ท่านต้องยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง แต่ความจริงก็คือความจริงซึ่งผู้มีอำนาจต้องพร้อมยอมรับความเป็นจริงด้วยการเคารพธรรม

สามัคคีที่เกิดจากการเคารพธรรม

การเคารพธรรมในสังคมมักจะพูดกันแต่ปากเหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “ปากว่าตาขยิบ” อันแสดงถึงสิ่งที่พูดออกมากับการกระทำที่ไม่ตรงกัน การเคารพธรรมจึงไม่ได้ว่าแต่ปากเหมือนกับสวดมนต์ที่ว่ากันไปแต่ขาดเจตนาจริง คือใจสงบถึงศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การปฏิบัติธรรม ปัญหา

^๕ อุทฤษฎ์ ปัทมานันท์, “Enron : ความถูกต้องทางกฎหมายกับปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจ”, โลกทรรศน์, มติชนรายสัปดาห์, วันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๓๔๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา, <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q2/2006june02p11.htm>.

สังคมที่มีความรุนแรงความแตกแยก ส่วนมากมีสาเหตุมาจากความประพฤติที่แตกต่าง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าศีลไม่เสมอกันจึงทำให้เกิดความแตกแยก แต่ในสังคมนอกจากศีลที่เป็นเรื่องของความมีวินัย การเข้าใจกฎระเบียบ และการปฏิบัติตามกฎหมายที่สังคมยอมรับรวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ดังนั้นถ้าคนในสังคมใดมีความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติในเรื่องที่กล่าวมานี้โดยไม่เท่าเทียมกันก็จะทำให้สังคมนั้นมีความแตกแยก หรือจากทิวทัศน์ที่เป็นความเห็นของคนในสังคมไม่เสมอกันไม่ตรงกัน พฤติกรรมต่างกันทำให้ต่างฝ่ายต่างอ้างความชอบธรรมหรืออ้างสิทธิจนขาดเหตุผลที่ถูกต้องทำให้เกิดเหตุวิวาท เรื่องนี้เกิดขึ้นได้ในสังคมขนาดเล็กคือครอบครัว จนสู่สังคมประเทศ สังคมจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในการเคารพธรรม ที่จะนำไปสู่คุณค่าการปรองดองของคนในสังคมตามหลักธรรม อันทำให้เกิดความสามัคคี ที่เรียกว่า **“สารณียธรรม ๖”**^๖ (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี)

๑. เมตตาตากายกรรม (Metta-kayakamma) เป็นการกระทำด้วยความรักความปรารถนาดีให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า คือเป็นการช่วยเหลือในกิจธุระของเพื่อนสมาชิกในหมู่คณะของสังคมด้วยความเต็มใจ จริงใจ และแสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สังคมต้องสร้างหลักการกระทำด้วยความรัก ความปรารถนาดีให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรมในข้อนี้

๒. เมตตาวาจากรรม (Metta-vacikamma) เป็นการใช้วาจาแสดงออกด้วยความรักความปรารถนาดีให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า คือเป็นการบอกกล่าวสิ่งที่ดีมีประโยชน์ หรือสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี มีมิตรไมตรี โดยกล่าวแต่วาจาสุภาพ ให้เกียรติเคารพนับถือซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง สังคมต้องสร้างหลักการใช้ลิ้มมาวาจาให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรมในข้อนี้

๓. เมตตาเมโนกรรม (Metta-manokamma) เป็นการแสดงออกถึงความจริงใจด้วยความรัก ความปรารถนาดีให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า คือเป็นการตั้งจิตความปรารถนาดีต่อกัน คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตาท่าทาง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความชื่นชมยินดีต่อกัน สังคมต้องสร้างหลักการแสดงออกถึงความจริงใจ ให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรมในข้อนี้

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

๔. สาธารณโภคิตา (Sadharana-bhogita) เป็นการแบ่งปันให้ถึงซึ่งผลประโยชน์ โดยเสมอภาคเท่าเทียมกัน เช่น การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาประเทศต้องมีเหตุผลด้วยความเป็นธรรม การขาดธรรมในการแบ่งปันโดยการถือคติ ปฏิบัติเฉพาะพรรคพวกที่เป็นพวกเดียวกัน เป็นเพื่อน เป็นญาติพี่น้อง การกระทำอย่างนี้ผิดหลักธรรมอันทำให้เกิดความแตกแยก สังคมต้องสร้างหลักการแบ่งปันให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรมในข้อนี้

๕. คีลสามัญญตา (Sila-samannata) เป็นการรักษาวินัย กฎระเบียบของสังคม และปฏิบัติให้ถูกต้องอย่างเท่าเทียมกัน ของสมาชิกในสังคมทั้งต่อหน้าและลับหลัง (ทางพระสงฆ์คือมีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย) เรื่องนี้มีความสำคัญที่ต้องพัฒนาคนในสังคมให้มีศีลหรือมีวินัย ตั้งแต่การมีวินัยแก่ตนเอง ครอบครัว สังคมหมู่บ้าน สังคมที่ทำงาน และประเทศชาติ รวมถึงสังคมโลก ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นพื้นฐานของการเคารพธรรมที่ต้องมีศีล สังคมต้องพัฒนาวินัยของคนในสังคมให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรมในข้อนี้

๖. ทิฏฐิสามัญญตา (Ditthi-samannata) เป็นการมีความเห็น ความเข้าใจ ความเชื่อถือ โดยมีความเห็นร่วมกัน หรือมีความเห็นลงกันได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้วยความเคารพและให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่น ซึ่งหลักสำคัญจะต้องมีเหตุผลที่เป็นธรรมโดยมิทำให้เกิดความแตกแยก สังคมต้องสร้างหลักการในการแสดงความเห็น ความเข้าใจให้มีคุณธรรมและให้ทุกคนเคารพธรรม

ถ้าสังคมมีความเคารพในธรรมโดยรวมกันปฏิบัติ “สาราณียธรรม ๖” ความสามัคคีของสังคมที่หยุดกิเลสนำจะนำความปรองดองมาสู่สังคม

เคารพธรรมนำสุขสู่สังคม

“สาราณียธรรม ๖” สร้างสามัคคีให้เกิดความสุขซึ่งต้องเริ่มที่ตัวเรา เพราะความสุขอยู่กับตัวเรา ธรรมชาติจริงๆ แล้วเราจะให้คนอื่นมีความสุขแทนเราไม่ได้ นี่เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติเพราะจริงแล้วเราจะไม่มีความสุขเลยถ้าไม่เกิดกับใจเรา เราต้องสร้างความสุขในตัวเราก่อนที่จะไปสร้างเสริมความสุขแก่สังคม พระไพศาล วิสาโล เขียนเรื่อง “อยู่ทุกที่ก็มีสุข” ท่านอธิบายว่า คนส่วนมากเข้าใจว่าความสุขอยู่นอกตัว แต่ท่านให้พิจารณาดีๆ จะรู้ว่าความสุขนั้นอยู่กับเราตลอดทุกขณะตลอดเวลา โดยที่เราต้องหม่อมดูจิตว่ารู้สึกอย่างไร ให้เราพาใจมาอยู่ด้วยกับกาย แล้วพิจารณาว่าขณะนี้เรายังมีความสุขอยู่หรือเปล่า ถ้าเราตระหนักได้ว่ากำลังนั่งอยู่ในห้องที่สงบ มีเครื่องปรับอากาศ เราก็มัมผัสได้เลยว่าในขณะนี้เรามีความสุขมาก แต่ถ้าเรานึกถึงงานที่บ้าน นึกถึงลูกหลานที่ป่วย นึกถึงงานที่ค้างหนี้ที่ถึงกำหนดต้องจ่าย แค่นี้ใจคิดเท่านั้น ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นกับเราทันที^๗ การอธิบายของ

^๗ พระไพศาล วิสาโล, อยู่ทุกที่ก็มีสุข, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาภิรมย์, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๒.

พระไพศาล วิสาโล เป็นการแสดงธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงความสุขตามความเป็นจริงแห่งหลักธรรมที่ว่าความสุขอยู่ที่ใจ แต่ปัญหาคือพวกเราจะทำอย่างไรถึงจะควบคุมจิตใจของตนเองให้ได้เพียงตนเองยังเป็นเรื่องยากยิ่ง ถ้าพูดถึงทั้งสังคมอาจไม่ต้องกล่าวว่าจะยากขนาดไหน

ชาวพุทธทั่วโลกยอมรับว่าหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นหลักแห่งความเป็นจริง เป็นหลักแห่งเหตุและผลที่ด้งามถูกต้องและเป็นธรรม ผู้ปฏิบัติจะถือได้ว่าธรรมะของพระพุทธองค์เป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพในการสร้างความสุข โดยใช้หลักการว่า “อตตาทิ อตตโน นาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน หลายคนพยายามเรียกร้องหาความสุข หวังให้ผู้มีอำนาจประทานให้ เรียกร้องสิทธิ เรียกร้องความเป็นธรรม ที่แฝงไปด้วยผลประโยชน์ ไม่ได้คิดถึงความสุขที่แท้จริงของตนเองว่าต้องสร้างด้วยตนเอง ถ้าตนเองไม่สามารถสร้างได้ คนอื่นก็ไม่สามารถสร้างให้เราได้ เพราะเราจะเป็นคนไม่รู้จักพอเพียงอันเนื่องมาจากกิเลส ตัณหา ราคะ ดังนั้นตนเป็นที่พึ่งแห่งตนในการสร้างความสุขและเมื่อทุกคนทำได้สังคมก็มีความสุขเอง

“อตตาทิ อตตโน นาโถ” ต้องอยู่ในใจตลอด เพราะศีลต้องอยู่ที่ตนเอง สมบัติต้องอยู่ที่ตนเอง ปัญญาต้องอยู่ที่ตนเอง ความสุขและความทุกข์ก็อยู่ที่ตนเอง ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตนเองเป็นผู้กำหนดเพราะชีวิตจิตวิญญาณนี้เป็นของตนเอง ถ้าพิจารณาตามหลัก “สาราณียธรรม ๖” เพื่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองในสังคม ทุกคนในสังคมต้องเริ่มปฏิบัติจากตนเองถึงจะส่งเสริมผู้อื่นตามกระบวนการภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ กระบวนการสาราณียธรรม ๖ ในการพัฒนา ๔ ชั้นปรองดอง

การปฏิบัติตามสาราณียธรรม ๖ นั้นเริ่มจากตนเองที่มีการพัฒนา ๔ ชั้น ประกอบด้วย
ชั้นแรก พัฒนาความมีวินัย ให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับ โดยเฉพาะกฎหมายและ
ศีลธรรมประเพณีอันดีงาม มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดถูกต้องเหมาะสม

ชั้นสอง พัฒนาความมีเมตตาทางกาย วาจา และจิตใจ โดยการกระทำดี พูดดี
และคิดดีต่อตนเองและผู้อื่น

ชั้นสาม การมีเมตตาต้องรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่นซึ่งต้องถือปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและ
เกี่ยวข้องกับเท่าเทียม ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องยากเพราะเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก เกี่ยวข้องกับผู้รับ ซึ่งอาจ
จะมีทั้งพึงพอใจและไม่พึงพอใจในสิ่งที่ได้รับ ดังนั้นผู้แบ่งปันจึงต้องมีเหตุผลที่เป็นธรรม

และชั้นสี่ เป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขซึ่งขั้นนี้เราต้องพัฒนาสร้างความคิดเห็น
ความเข้าใจ ความเชื่อถือร่วมกันโดยมีกฎระเบียบในความคิดเห็นที่เป็นธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่
ยอมรับและคนส่วนน้อยต้องยอมรับด้วย ภายใต้ความเข้าใจ ความเชื่อถือเคารพซึ่งกันและกันด้วย
ความจริงใจ

สังคมทั่วโลกวมทั้งในเมืองไทยทุกวันนี้มีปัญหาอันเกิดจากคนในสังคมขาดหลักธรรม
(สาราณียธรรม ๖) ส่วนใหญ่มักพูดว่าตนเองเคารพในหลักธรรม รู้หลักธรรม เข้าใจหลักธรรม แต่ใน
ความเป็นจริงไม่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรม เพราะถ้ารู้ปฏิบัติ ปัญหาความขัดแย้งก็ไม่น่าจะเกิด จริงแท้
คนส่วนใหญ่จะเข้าใจหลักธรรมแต่ก็เพียงน้อยนิด โดยเฉพาะเรื่องการนำไปปฏิบัติอันมีความหมาย
แตกต่างระหว่างคำว่าเข้าใจกับคำว่าปฏิบัติธรรม ซึ่งคำว่าเข้าใจนั้นยังถือได้ว่าจะไม่เคารพธรรม แต่ถ้า
ผู้ใดปฏิบัติธรรม ผู้นั้นถึงเรียกได้ว่าเคารพธรรม การปฏิบัติในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการนั่งสมาธิสวดมนต์
ภาวนา แต่การปฏิบัติธรรมในที่นี้คือการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจใน
การกระทำโดยเฉพาะการรู้จักขมา (ยกโทษให้ผู้อื่น) เพื่อให้จิตใจตนเองบริสุทธิ์ ให้การกระทำเป็นไป
ตามแต่กุศลกรรม (ความดี) ให้ตนเองมีความสุข ให้ผู้อื่นมีความสุข และเพื่อสังคมมีความสามัคคี
ปรองดองตลอดไป

๔. ขมาต่อสิทธิในพระพุทธศาสนา

มนุษย์ที่เกิดมาในโลกเป็นพี่ เป็นน้อง และเป็นเพื่อนร่วมโลกเดียวกัน เพราะธรรมชาติของโลก
โลกเราใช้อากาศในการหายใจร่วมกัน ด้วยความเป็นธรรมในการดำรงชีวิตตามสิทธิอันชอบธรรมที่
ไม่มีใครในโลกถือกรรมสิทธิ์การบริโภคออกซิเจนจากอากาศในธรรมชาติที่ห้ามมิให้ใครคนใดคนหนึ่ง
หายใจ แต่สังคมส่วนใหญกลับยึดมั่นมากที่ทุกคนมีชีวิตหายใจอยู่ร่วมโลกเดียวกัน ซึ่งจุดนี้น่าจะชี้ให้
เห็นความเป็นเครือญาติ แต่สิ่งที่ทำให้เราเกิดความแตกแยกนั้นคงมาจากกิเลสอันยากที่คนจะรู้และ

เกิดความเข้าใจ ดังนั้นสิ่งสำคัญของการลดความขัดแย้งตนเองต้องรู้จักขมในสิ่งที่ผู้อื่นทำไม่ถูก เพื่อความสามัคคี ความเข้มแข็งของสังคมอย่างยั่งยืน

พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญในเรื่องขมา เพื่อมิให้เกิดเวรต่อกัน ซึ่งความหมายของขมา^๙ คือ ความอดโทษ, การยกโทษให้

ความอดโทษหรือการยกโทษให้เป็นอริยวินัย, ในการกำจัดสิ่งไม่ดีในจิตใจ ที่รู้สึกขุ่นมัวให้หายออกไปจากจิตใจ เพื่อกวาดล้างกิเลสหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะกิเลสประเภทตัวตน^๙

สังคมไทยในอดีตจะเน้นเรื่องการขอขมาในสิ่งที่ได้ล่วงเกินกัน ทั้งรุนแรงและไม่รุนแรงเช่น เหตุการณ์ที่เกิดในชนบทของหญิง-ชายที่หนีตามกัน หรือเกิดการได้เสียกันจนตั้งครุฑ หรือการหลุดหญิงเป็นเมีย ที่เป็นเหตุให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะเอาเรื่อง ก็จะมีขบวนการเจรจาจัดการขอขมา เรียกได้ว่าขอโทษ และถ้าทางฝ่ายหญิงรับขมาก็เท่ากับเป็นการยกโทษให้ เรื่องเหล่านี้สังคมในอดีตให้ขมาตามประเพณี รวมถึงเรื่องเล็กน้อยก็มีพิธีขอขมาเช่น ในงานสงกรานต์รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งในปัจจุบันให้ความสำคัญกันน้อย กลับจัดเพื่อความบันเทิงโดยขาดด้านจิตใจ การขมาจะเป็นผลดีแต่ถ้าไม่ยอมรับก็อาจจะเป็นเวรติดกันไปดังที่พระพุทธองค์ ได้อดโทษให้เทวดา ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

“โทษทั้งหลายก็ไม่มี ความผิดก็ไม่มีแก่พระตถาคตนั้น
ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้เอ็นดูแก่สัตว์ทั้งปวง พระตถาคตนั้นไม่ถึงแล้วซึ่ง
ความหลงใหล พระตถาคตนั้นย่อมเป็นผู้มีปัญญา
เป็นผู้มีสติในกาลทั้งปวง เมื่อพวกท่านแสดงโทษอยู่
หากบุคคลใดมีความโกรธอยู่ในภายใน มีความเคืองหนัก
ย่อมไม่อดโทษให้ บุคคลนั้นย่อมสอดสวมนเวร เราไม่ชอบเวรนั้น
เราย่อมอดโทษแก่ท่านทั้งหลาย ฯ”^{๑๐}

ตามที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงให้เห็นถึงการยกโทษให้แก่ผู้ขอโทษด้วยใจจริง ด้วยสติ ปัญญา นั้นทำให้ไม่เกิดเวรต่อผู้ยกโทษให้ ผู้ยกโทษให้เมื่อไม่ยึดติดกับกิเลส ความเป็นตัวตน ก็จะทำให้เกิดความสบายใจอันเกิดประโยชน์ต่อตนเองผู้ยกโทษให้ แต่ผู้กระทำตามธรรมชาติแล้วเป็นเรื่องกรรมที่ผู้

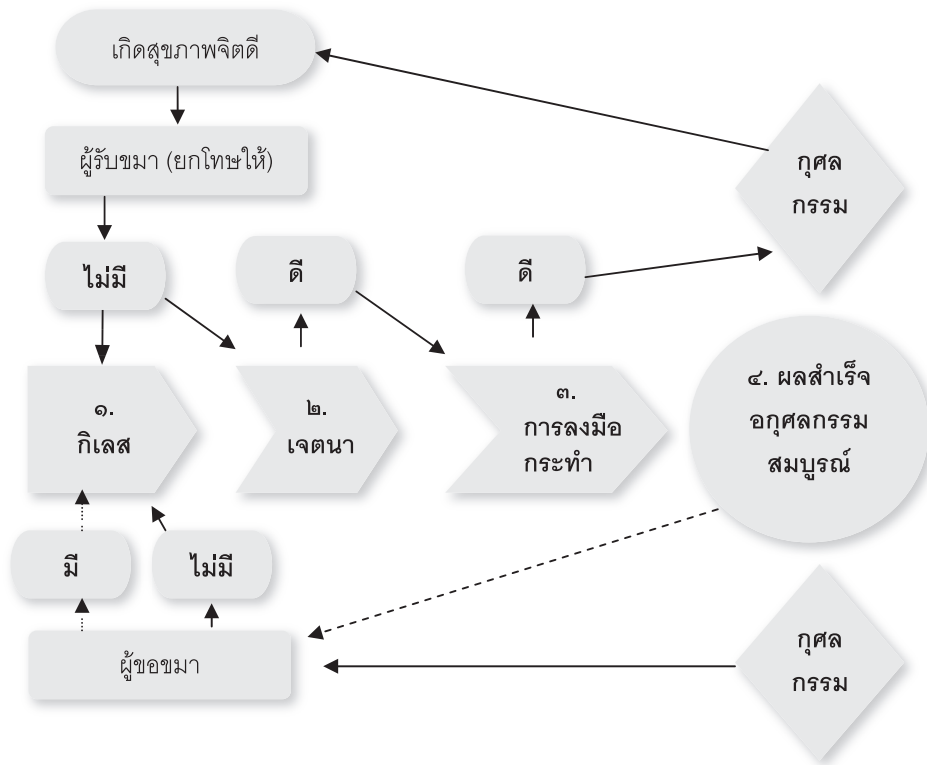
^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๑.

^๙ พุทธศาสนศึกษา, ชีวิตและผลงาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา, <http://buddhadasa.org/html/life-work/panithan/panithan3-0a.html>.

^{๑๐} ลี.ส. (ไทย) ๑๕/๓๕/๔๖-๔๗.

กระทำได้ทำลงไปด้วยกิเลส อันเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจสกรกด้วยความโลภ ความโกรธและความหลง ทำให้มีเจตนาจงใจ หรือความตั้งใจในการกระทำ เช่นเจตนาที่ฝ่ายชายลักพาหญิงสาวหนีผู้ปกครอง หรือแอบได้เสียกันโดยผู้ปกครองไม่รู้ อันเป็นเจตนาและมีการกระทำที่ส่งผลถึงความสำเร็จ ทำให้เกิดมีการขอขมาตามวิถีชีวิตของสังคมที่ผู้ใหญ่ต้องยกโทษให้เพราะเห็นแก่บุตรหลานในเรื่องที่ได้กระทำ ก็คงเป็นกรรมอันเป็นสิ่งที่ต้องรับผลแห่งกรรมเมื่อกาลเวลานั้นมาถึง

การขอขมาคงมีใช้ทำให้กรรมนั้นหมดไป จากเหตุผลของการกระทำกรรมที่เป็นไปตามองค์ประกอบ ๔ ประการ^{๑๑} สามารถพิจารณาตามกระบวนการภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ กระบวนการขมาที่ส่งผลต่อกรรม

^{๑๑} สัจญา สัจญาวิวัฒน์, แก่นธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

เมื่อเริ่มจากกิเลสที่ทำให้จิตสทกปรก ถือเป็นองค์ประกอบแรกของการเกิดกรรม ซึ่งถ้าผู้กระทำมีเจตนาที่เป็นความตั้งใจ จงใจ หรือมุ่งหมาย อันทำให้กรรมเกิดขึ้น และเจตนาที่ส่งผลไปสู่การลงมือกระทำหรือการเคลื่อนไหวเพื่อกระทำ รวมถึงการพูดสั่งการ อันส่งผลสำเร็จทำให้อุศลกรรมสมบูรณ์ เมื่ออุศลกรรมหรือกรรมชั่วเกิดขึ้นแล้วโดยสมบูรณ์ ขมาเป็นเพียงการยกโทษที่เป็นเรื่องทางจิตของผู้ยกโทษให้ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าไม่ได้ก่อกรรมอีก เพราะการยกโทษให้นั้นถ้ามาด้วยความบริสุทธิ์ใจอันไม่มีกิเลส ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดกรรมใหม่แก่ผู้ยกโทษ แต่กับผู้ขอขมาในเรื่องของกรรมที่ส่งผลสำเร็จกรรมสมบูรณ์ไปแล้ว ในทางพระพุทธศาสนาคงไม่มีอะไรไปตัดกรรมนั้นได้ แต่ผู้ขอขมาจะเกิดกรรมใหม่ที่เรียกว่ากุศลกรรมหรือกรรมดี แม้ไม่สามารถตัดกรรมเก่าได้แต่ก็เป็น การดีที่ได้สร้างกรรมใหม่อันเป็นกุศลกรรม การขมาทางพระพุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีทั้งแก่ผู้ขอขมาและผู้ขมา (ยกโทษให้) อันเป็นจุดเริ่มแห่งการปรองดองตามวิถีแห่งความเป็นไทยในอดีตที่มีการให้สิทธิอันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา

การให้สิทธิตามหลักพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญเรื่องสิทธิในความเชื่อแต่พระองค์ทรงชี้แนะที่ว่า “พระตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกทางเท่านั้น” (อภฺชาตาโร ตถาคต)๑๒ เป็นการชี้ชัดว่า พระพุทธองค์ไม่บังคับให้ใครเชื่อ (ศรัทธา) ในสิ่งที่พระองค์สอน แต่ให้สิทธิในการคิดการกระทำ พระพุทธองค์เพียงเป็นผู้ชี้บอกทางว่าทางนี้มีประโยชน์ ทางไหนไม่ดีและอันตราย พระพุทธองค์ต้องการให้พุทธศาสนิกเป็นผู้มีความเชื่อ (ศรัทธา) แต่ไม่ได้ต้องการให้เชื่ออย่างมงาย ไร้เหตุผลที่ปราศจากปัญญาในการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ที่ควรใช้สิทธิที่มีในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่กาลามชนทั้งหลายว่า

“อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান^{๑๓}
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

๑๒ วิจารณ์ ธีรพันธุ์เมธี, **พุทธปรัชญาการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก, มปป), หน้า ๓๐.

๑๓ การอนุমান หมายถึงคาดคะเนตามหลักเหตุผล พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๒. ทูตยปัณณาสก์] ๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตตยสูตร. อง.ทูก.(ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๙.

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา”

เมื่อใดที่ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือ ปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้น^{๑๔} (กาลามสูตร)

จากข้อมูลที่ถูกกล่าวมาทั้งหมด ขมาลิตี คือ ธรรมชาติที่ต้องยกโทษให้ เพื่อตนเองและสังคม ดังนั้นการใช้สิทธิที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาจะต้องพร้อมในการยกโทษให้แก่ผู้ทำผิด อันเป็นการขมาลิตีตามหลักธรรมที่ต้องเคารพธรรมด้วยการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมด้วย ศรัทธาและปัญญา

๕. ธรรมจากน้ำพระทัยเพื่อการปรองดอง

ในพระราชพิธีเสด็จออกมหาสมาคมรับการถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ณ มุขเด็จ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสใจความว่า “ขอขอบพระทัยและขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ที่มีไมตรีจิตพรั่งพร้อมกัน มาให้พรวันเกิด รวมทั้งให้คำมั่นสัญญา โดยประการต่างๆ ข้าพเจ้าขอสนองต่อพรและ ไมตรีจิตทั้งนั้นด้วยใจจริงเช่นกัน ท่านทั้งหลายในที่นี้ผู้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร ย่อมทราบแก่ใจอยู่ทั่วกันว่า ความมั่นคงของประเทศชาติ นั้น จะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยประชาชนในชาติอยู่ดีมีสุข ไม่มีทุกข์ยากเข็ญ ดังนั้นการสิ่งใดที่เป็นความทุกข์เดือดร้อนของประชาชน ทุกคนทุกฝ่ายจึงต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องร่วมมือกัน ปฏิบัติแก้ไขให้เต็มกำลัง โดยเฉพาะขณะนี้ ประชาชนกำลังเดือดร้อนลำบากจากน้ำท่วม จึงขอที่จะร่วมมือกัน บัดเป่าแก้ไขให้ผ่านพ้นไปโดยเร็ว และจัดทำโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอย่างเช่นโครงการต่างๆ ที่เคยพูดไปนั้น เป็นการแนะนำไม่ได้สั่งการ แต่ถ้าเป็นการปรึกษากันแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ คุ่มค่า และทำได้ก็ทำ ข้อสำคัญจะต้องไม่ขัดแย้ง แยกแยกกัน หากจะต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกันเพื่อให้งานที่ทำบรรลุผลที่มีประโยชน์ เพื่อความผาสุกของประชาชน และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ

ขออำนาจแห่งคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงคุ้มครองรักษาท่านให้ปราศจากทุกข์ ปราศจากภัย และอำนวยความสุขความเจริญแก่ท่านทุกท่าน

^{๑๔} อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๓.

จากพระราชดำรัส หลักธรรมสำคัญที่พระองค์ทรงเน้นว่าจะต้องไม่ขัดแย้งแตกแยกนั้นคือ การสร้างความสามัคคี และการสร้างความสามัคคีที่สามารถทำได้โดยการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน พร้อมสามารถแนะนำปรึกษาหารือกันได้ เพื่อความผาสุกของประชาชน ความมั่นคงปลอดภัยของ ประเทศชาติ ในเรื่องต่างๆ ที่พระองค์อธิบายไปนั้นถือเป็นการแนะนำไม่ใช่สั่งการ การที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชวาทที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ ถึงชาววัชชีที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง คือ “อภิธานียธรรม”^{๑๕} เป็นธรรมที่ทำให้เจริญ ประกอบด้วย ๗ ข้อ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นหลักสำคัญใน การสร้างสามัคคีปรองดองเพื่อความเจริญในครั้งนี้และพระราชดำรัสที่ผ่านมาทรงเป็นแบบอย่างมา ตามหลักอภิธานียธรรม ดังนี้

๑. ให้ทำการประชุมปรึกษากันประจำ (หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์) เป็นเรื่องสำคัญของการ สร้างความปรองดองดังพระราชดำรัสที่ให้ทำการปรึกษาหารือกัน เพื่อให้งานบรรลุผลเกิดประโยชน์ ต่อ ส่วนรวม

^{๑๕}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘-๘๐.

๒. ให้พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำ พระราชดำรัสที่ให้ผู้มีหน้าที่จะต้องร่วมมือกันในการทำกิจอย่างเต็มกำลัง ซึ่งหมายความว่าต้องพร้อมเพรียงกันงานที่ทำถึงจะมีกำลังสูงสุด เพื่อลดความทุกข์ ความเดือดร้อนของประชาชน ทุกคน ทุกฝ่าย

๓. ให้กำหนดสิ่งที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติและไม่กำหนดสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม อันอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษา ทดลอง จนรู้ผลแล้วว่า จะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง พระองค์ถึงมีพระราชดำริในโครงการหลวงต่างๆ เพื่อให้เป็นแบบอย่าง รวมถึงโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ซึ่งพระองค์ถือว่าสิ่งที่ทรงดำริไปนั้นเป็นการแนะนำไม่ได้สั่งการ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องปรึกษากันแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ คุ่มค่า และทำได้ การกำหนดสิ่งใดก็ตามจะต้องตั้งอยู่บนความเป็นจริง ปฏิบัติได้จริง และมีคุณธรรมเพื่อมวลมนุษย์อย่างแท้จริง

๔. ให้นับถือผู้ใหญ่ นับถือให้เกียรติซึ่งกันและกัน พร้อมรับฟังคำแนะนำ ความคิดเห็น ถือเป็นการเตือนสติให้คิดเพื่อความไม่ประมาท เป็นการเตือนน้ำใจกันและกันอย่างมีเหตุผล พระราชดำรัสที่เน้นว่าเป็นคำแนะนำไม่ได้สั่งการ ซึ่งเป็นการเตือนสติตามหลักกาลามสูตรในการเชื่อที่ไม่ได้ให้เชื่ออย่างมงาย ต้องรู้จักการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

๕. ให้เกียรติแก่กุลสตรีและเด็ก ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ควรได้รับเกียรติเพราะสตรีเป็นผู้ให้ชีวิตใหม่แก่คนในโลกและเด็กเป็นผู้ที่จะพัฒนาโลกใหม่ถือเป็นกำลังสำคัญในอนาคต และในปัจจุบันเราต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันดังพระดำรัสที่ว่า เรื่องใดเป็นความทุกข์เดือดร้อนของประชาชน ทุกคน ทุกฝ่ายต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องร่วมมือกัน ปฏิบัติแก้ไขให้เต็มกำลัง

๖. ให้เคารพนับถือประเพณีวัฒนธรรมที่ชอบธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างให้สิ่งดีงามเหล่านั้นอยู่ตลอดไป พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในกิจด้านพระพุทธศาสนาและประเพณีสำคัญต่างๆ

๗. ให้จัดการคุ้มครอง ป้องกันรักษาคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองเพื่อความผาสุก ความมั่นคงของประเทศ คนในชาติ และมวลมนุษย์ พระองค์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน เพราะคนดีจะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเป็นธรรมเนียมที่ทำให้เจริญด้วยความปรองดองสามัคคีตามหลัก “อปริหานิยธรรม” และทรงเคารพธรรมโดยเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อประชาชนของพระองค์ แสดงให้เห็นถึงทุกขณะด้วยธรรมแม้ยามทุกข์ พระองค์ก็ทรงส่งเสริมให้บุคคลอื่นได้รู้เพื่อการปฏิบัติตามที่โดยเฉพาะในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในการดับทุกข์ ซึ่งการช่วยเหลือนั้นต้องร่วมแรงร่วมใจในการทำงานอันสอดคล้องกับหลักสัจธรรม ๖ ที่เน้นความเห็นร่วมในการทำงาน และทำงานด้วยสติปัญญาจากใจจริงเพื่อประโยชน์สุขของสังคมการเคารพธรรมของพระองค์น่าจะเป็นแบบอย่างของสังคมโลกตลอดไป

๖. ขมาสีติ : เคารพธรรมเพื่อความปรองดองอย่างยั่งยืน

ในที่นี้คงไม่กล่าวถึงทฤษฎีการจัดการที่จะนำไปสู่การปรองดอง แต่ขอสรุปเรื่องตามสภาวะจริงจากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นว่า สาเหตุอันแท้จริงของความแตกแยกในสังคมทั้งไทยและต่างประเทศมาจากเรื่องเดียวกันที่คนทั่วไปเรียกว่าความต้องการ แต่ในพระพุทธศาสนาเรียกว่ากิเลสตัณหาที่อยู่ในตัวตนหรือตัวกูของกูตามที่ท่านพุทธทาสว่าไว้ ให้เราตัดตัวกูของกูซึ่งเป็นการตัดกิเลสในตนเองให้ได้ก่อน แล้วการร่วมมือสามัคคีปรองดองอย่างยั่งยืนจะเกิดได้เมื่อเราขมาสีติเคารพธรรม ดังนี้

๑. รู้จักเคารพธรรมในการพัฒนาตนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมและเคารพธรรมเรื่องศีล ถือเป็นระเบียบ วินัย กฎข้อบังคับของสังคมและกฎหมายของบ้านเมือง สมมติเป็นความเพียรรักษาศีล ปฏิบัติธรรมให้เกิดสติรู้อยู่ตลอด และปัญญาเป็นเรื่องการใช้เหตุผล การคิดวิเคราะห์ตามหลักกาลามสูตร ที่ความถูกต้องเหมาะสมในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความไม่ประมาทและจริงใจ

๒. รู้จักเคารพธรรมด้วยการใช้ปัญญา ซึ่งต้องฝึกปฏิบัติไม่ยึดมั่นถือมั่น โดยเริ่มจากการรู้จักให้ เสียสละเพื่อตนเอง เช่นรู้จักอภัยในการบริโภคอาหารเพื่อไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ รู้จักตื่นขยันในการทำงาน ในการเรียนรู้ หรือการทำงานที่ต้องทำเพื่อความเจริญก้าวหน้า สร้างคุณค่าให้ตนเองเพื่อสังคม ไม่ได้สร้างเพื่อตนเองหรือเพื่อผลประโยชน์

๓. รู้จักเคารพธรรมในการยกโทษให้ผู้อื่น (ขมา) โดยต้องนึกว่าสิ่งที่ผ่านไปแล้วไม่สามารถเรียกกลับมาได้ เช่นคนก็ตายไปแล้ว ทรัพย์สินก็เสียหายไปแล้ว เราต้องรู้จักการยกโทษ ซึ่งควรเป็นการยกโทษให้ตนเองและผู้อื่นเพื่อชะล้างจิตใจของเรา ยกระดับจิตใจของเราให้สูงขึ้น สะอาดขึ้น มีความสุขมากขึ้น เราต้องนึกว่าสิ่งที่เป็นการกระทำของคนอื่นที่เขากระทำนั้นก็ถือเป็นความผิดของผู้กระทำ ซึ่งต้องได้รับผลตามสภาพของผลนั้น และถ้าเมื่อใดได้กระทำสิ่งใดที่ไม่ถูกไม่ควรหรือผิด เราก็ต้องรู้จักการขอขมา

ในอดีตสังคมไทยถือว่าการขอโทษและการให้อภัยเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องกระทำกันตามประเพณี แม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่นเดินผ่านคนที่นั่งอยู่ หรือเดินชนกันไม่รู้ว่าใครผิดยังต้องรู้จักขอโทษแก่กัน แต่ปัจจุบันเรื่องนี้กำลังจะหายไปเพราะตนยึดมั่นถือมั่นในตัวตนว่าเก่ง ตนเองมีสิทธิในตนเองจึงไม่ขอโทษ ขอขมา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลสติดตัวและทำให้จิตใจแข็งกระด้างอันนำไปสู่การขาดมนุษยสัมพันธ์อันดีที่จะทำให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. รู้จักเคารพธรรมในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ธรรมะ การเป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง เป็นญาติร่วมสังคม ร่วมประเทศ ร่วมศาสนา ร่วมเผ่าพันธุ์ หรือโลกเดียวกัน โดยรู้จักที่จะพูดคุย เคารพนับถือ แนะนำแลกเปลี่ยนความรู้แก่กัน ประชุมปรึกษาหารือกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน

การมีมนุษย์สัมพันธ์ต่อกันพร้อมพยายามทำให้เกิดการประจักษ์เสนาแลกเปลี่ยนความรู้และลงมือทำกิจด้วยจิตอาสา

๕. รู้จักเคารพธรรมในการปฏิบัติต่อกัลยาณมิตร พร้อมสร้างกัลยาณมิตร ที่หมายถึงให้อภัยผู้ที่ผิด ผู้ที่สำนึกผิด โดยการส่งเสริมคุณธรรม ความรู้ ความสามารถที่ถูกต้อง ที่ควร ที่ดี เพื่อชักจูงสนับสนุนให้เขาเป็นคนดีและเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อเรา

๖. รู้จักเคารพธรรมในการสร้างแรงจูงใจให้ปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องที่ควร หมายถึงการเคารพ ธรรมชาติ ความถูกต้อง ด้วยกาย วาจา และใจ อันนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมเผยแพร่ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้เกิดการรับรู้เข้าใจเพื่อความสามัคคีอันดีงาม และเคารพนับถือผู้ที่มี ธรรม ผู้ที่เป็นคนดี เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นคนดียิ่งขึ้นไป และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่วงศ์

๗. รู้จักเคารพธรรมในการแบ่งปันธรรมสุข อันเป็นผลประโยชน์ ผลพลอยได้ด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม ตามหลักธรรม โดยคำนึงถึงส่วนรวมและมวลมนุษยชาติ เพื่อความสุขอย่างยั่งยืน

๗. บทสรุป

หลักธรรมให้สิทธิเป็นเรื่องส่วนตัวที่อยู่ภายใน ไม่มีใครที่สามารถจะมาเอาสิทธิภายในนั้นไป ได้ แต่มนุษย์เราก็มีเลสติดตัวมาเช่นกัน ซึ่งเมื่อใดที่กิเลสผุดขึ้นมา สิทธิที่อยู่ในตัวเราอาจไม่ได้ อยู่ในตัวเรา ทำให้เราเรียกร้องสิทธิอันทำให้เกิดความขัดแย้งส่งผลต่อการทำลายสิทธิมากขึ้น เราจึง ต้องหาวิธีการป้องกันสิทธิให้อยู่กับตนเอง โดยเริ่มจากตนเองในการเคารพธรรมทั้งกายและใจที่ต้อง ปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาอย่างมีเหตุผล เพื่อมุ่งหวังความสุขที่แท้จริงจากความสามัคคี ประองคองของคนในชาติและมวลมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งหลักที่สำคัญคือการยกโทษให้ พร้อมหลักธรรม สาราณียธรรม ๖ อันหวังให้เกิดความรัก ความสามัคคี ที่สอดคล้องกับหลักอภิปรายธรรม ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเพื่อให้งานที่ทำบรรลุผลที่มีประโยชน์ เพื่อความผาสุก ของประชาชน และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ สังคมจะมีความปรองคองได้เมื่อทุกคน เคารพธรรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

- สมภาร พรหมทา. **คิดอย่างไรให้มีเหตุผล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๑.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **แก่นธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ตฤตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๗.
- วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก, มปป.
- พระไพศาล วิสาโล. **อยู่ทุกที่ก็มีสุข**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาภิรมย์, ๒๕๕๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

(๒) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

- พุทธทาสศึกษา. **ชีวิตและผลงาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://buddhadasa.org/html/life-work/panithan/panithan3-0a.html>. [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. “Enron : ความถูกต้องทางกฎหมายกับปัญหาจริยธรรมทางธุรกิจ”. **โลกทรรศน์ มติชนรายสัปดาห์**, วันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๓๔๖ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q2/2006june02p11.htm>. [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].